

II. Abdülhamid'in Petrol Haritası

Petrolün, bir enerji kaynağı olarak önem kazanması, 1859'da Amerika'nın Pensilvanya Eyaleti'nde bulunmasıyla birlikte başlamıştır. Rockefeller, 1879'da Standard Oil Şirketi'ni kurarak petrol endüstrisini bir düzene sokmuştur. Ford'un, içten yanmalı motorları icat etmesiyle petrolü ele geçirme hırsı doruk noktaya ulaşmıştır. Bundan sonra, dünyanın iki büyük petrol şirketi olan Amerikan Standart Oil ile İngiliz-Hollanda ortaklığındaki Royal Dutch-Shell, Ortadoğu'da kıyasıya bir mücadeleye tuşacaklardır.

1871'de Fırat ve Dicle nehirlerinin vadilerinde zengin petrol yataklarının bulunduğu haberdar olan İngiltere, yeni petrol kaynaklarını ele geçirmek için geniş çaplı birtakım çalışmalar içerisine girmiştir. En usta ajanlarını, jeolog, sosyolog, iktisatçı, bilim adamlarını "arkeoloji uzmanı" adı altında bu işle vazifelendirip, petrol kaynaklarının potansiyeli hakkında bilgi toplamıştır. Royal Dutch-Shell'in sahibi Sir Henry Deterding, Musul ve etrafındaki zengin petrol yataklarına sahip olmak için öncelikle buraları Osmanlı Devleti'nin elinden almayı amaçlamış veya en azından işletme hakkını elde etmeyi amaçlamıştır.

Ortadoğu'daki Petrol Mücadelesi

Sultan II. Abdülhamid hatıratında, İngilizlerin Anadolu, Suriye ve Hicaz topraklarında yeraltı kazıları yapmak amacıyla izin alma teşebbüsünde bulduklarından bahsetmektedir. Abdülhamid, İngiltere ile yakın ilişki kurmak düşüncesiyle istenen müsaadeyi vermiştir.

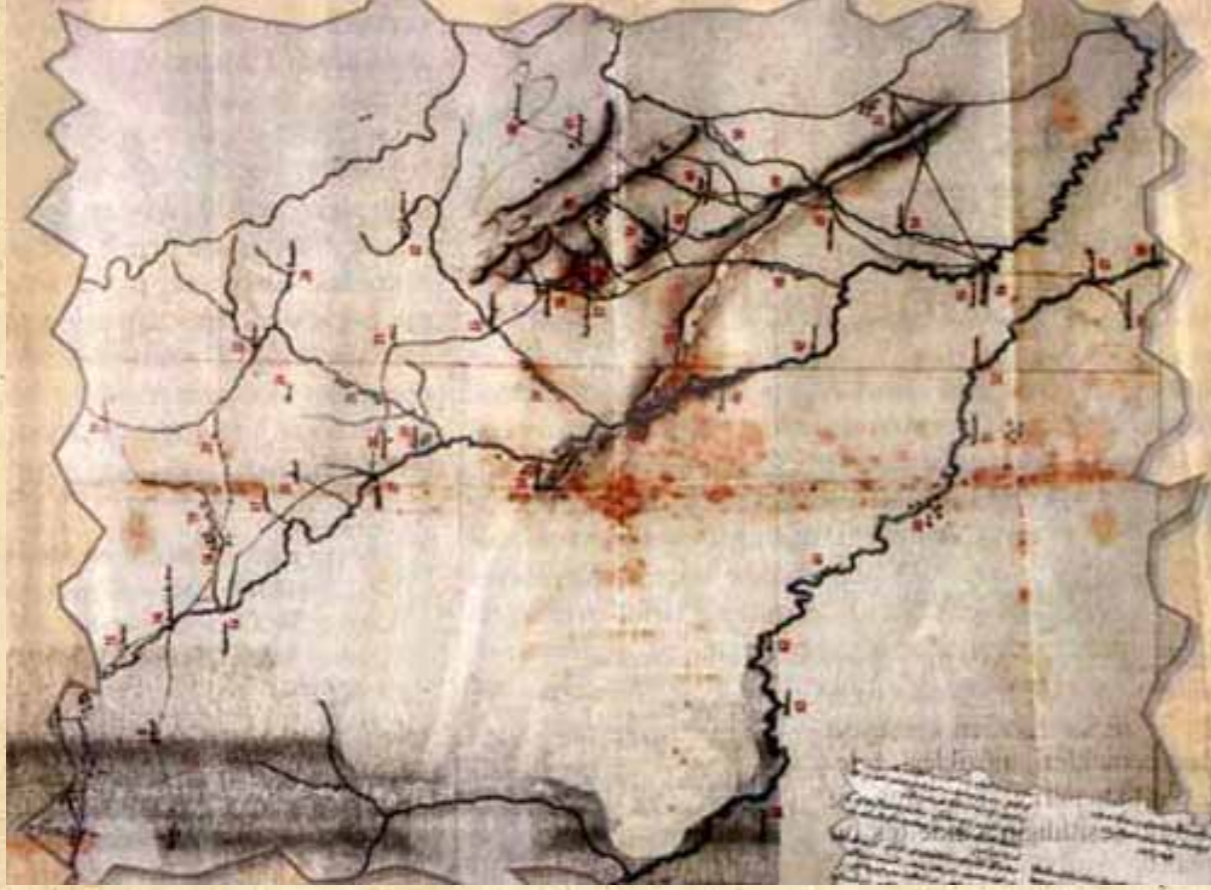
İzinin hemen ardından İngiltere, ilim adamları ve arkeoloji uzmanlarıyla Kayseri, Musul ve Bağdat'ta kazı çalışmalarına başlamıştır.

Abdülhamid, ustaca bir taktikle İngilizlerin kazılarda kullandıkları yerli ameleler kanalıyla yürütülen bütün çalışmalarını sıkı sıkıya takip etmiştir. Yoğun takiplerden sonra ilmî ve arkeolojik çalışmaların altında gerçekte hummalı bir petrol araştırma faaliyeti yattığına hatıratında uzun uzadıya bahsetmiştir. Abdülhamid Han, İngiltere'nin ikiyüzlü politikası üzerine Musul ve Bağdat'ta açtıkları kuyuları kapattırması ve Almanlarla yakınlaşmıştır. İngilizlere yönelik tavrını yeri geldiğinde Almanlar için de çekinmeden uygulamıştır.

Hazırlanan Haritalar ve Alınan Tedbirler

Ortadoğu petroleri üzerinde yaşanan olaylar karşısında Sultan Abdülhamid, petrol alanlarının siyasi ve ekonomik bakımdan gelecekte kazanacağı stratejik önemi idrak etmekte fazla gecikmemiştir. Abdülhamid, Musul ve Bağdat çevresiyle, Dicle ve Fırat nehirleri havzasındaki madenler için geniş çaplı bir araştırma yaptırmış ve sonuçlarını daha 1888 tarihinde hazırlanan bir rapor ve haritada toplamıştır. Burada, petrol yataklarının miktarından, damıtma usulüne ve verimi artırma önlemlerine kadar etraflı bilgiler verilmekteydi.

Ancak bölgedeki yataklardan ham petrolün çıkartılma ve damıtılma işlemleri ilkel metotlarla yapıldığından ve kuyuları işleten mültezimlerin yani taşeroncuların damıtma usulünü

bilmediklerinden ötürü petrolün kalitesi de düşmekteydi. Modern tesisler kurulup işletilmesi halinde bölgedeki petrolün dünya petrol piyasasıyla rekabet edebilecek bir kaliteye ve zenginliğe sahip olabileceği ise raporda bilhassa vurgulanmıştı.

Osmanlı Devleti tarafından daha sonra görevlendirilen, gerek Türk mühendisler gerekse yabancı uzmanlar vasıtasıyla bölgede önemli araştırmalar yapılmaya devam edilmiş ve bunlar Sultan'a ayrıntılı raporlar ve petrol haritaları halinde sunulmuştur. Bunların en önemlisi 22 Ekim 1901'de padişaha takdim edilen, Alman maden mühendisi Paul Groskopf ve Habip Necip Efendi yönetimindeki araştırma ekibinin yaptığı petrol haritasıdır. Harita ile birlikte bölgeden çekilmiş fotoğraflara da yer verilmiştir.

Doç. Dr. Arzu Terzi'nin hazırladığı, "Bağdat-Musul'da Abdülhamid'in Mirası Petrol ve Arazi" başlıklı bilimsel çalışmada bu haritalar ilk kez yer almıştır. Kitaptaki fotoğraflar İstanbul

Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan "Yıldız Abdülhamid Dönemi" albümlerinden seçilmiş ve büyük bir bölümü ilk kez yayınlanmıştır.

Sultan Abdülhamid'in yaptırdığı incelemelerde ortaya çıkan ortak sonuçlar şunlardır:

Bu rapor ve haritalarda Anadolu'nun neredeyse tamamında yüksek ölçekte petrol rezervi olduğu tespit edilmiştir. Sultan'ın petrol haritasında sadece Kuzey Irak'ta değil, başta Hakkâri ve Bitlis olmak üzere bugünkü Türkiye sınırları içerisinde 20'den fazla noktada petrol bulunabileceği gösterilmiştir. Haritayı hazırlayan heyet, Bitlis Suyu denilen çayın kıyısı boyunca önemli petrol rezervleri olduğunu ortaya koymuştur.

Petrol havzasını dolaşan Groskopf raporunda, Siirt tarafında ve Dicle Nehri kıyısında zengin petrol rezervlerinin bulunduğunu belirtmiştir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da çalışmaları

rını tamamlayan heyet daha sonra bugün Irak sınırları içinde kalan merkezlerde petrol taramasına devam etmiştir. Kerkük, Zaho, Süleymaniye, Bağdat, Musul ve Altınköprü'deki yaklaşık 45 petrol noktası, kilometre ve yerleşim yerlerine göre yön tayini yapılarak kayıt altına alınmıştır.

Raporda ayrıca Avrupa usullerine göre petrol çıkarma ve damıtma tesisleri kurulması ve dışarıdan maden mühendislerinin getirilip verimin artırılması; bunlar yapıldığı takdirde Amerika, Avrupa ve Bakü petrolleriyle rekabet edilebilir bir seviyeye ulaşılabileceğinin de altı çizilmiştir. Bunların uygulanması için 14 bin Osmanlı altınına ihtiyaç olduğu ifade edilmiştir. Fakat devletin o zaman buna ayırabileceği yeterli kaynağı yoktu. Dolayısıyla işletmeciliğin, özellikle bölge halkından sermayedarların oluşturacağı bir şirket tarafından yapılmasının uygun olacağı fikri benimsenmiştir.

Bu maksatla Abdülhamid, emperyalistlerin petrol kaynakları üzerindeki emellerini sonuçsuz bırakıp, devletin başına yeni sıkıntılar açmaması için birtakım tedbirler alma yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda; birisi 1888'de, diğeri de 1898'de olmak üzere iki özel fermanla, Musul ve Bağdat Vilayetlerindeki petroleri "Emlâk-î Şahane" (padişah mülkü) ilan ederek "Hazine-i Hassa"ya (özel padişah hazinesi) bağlamıştı.

Yukarıdaki karar, İngiltere ve Almanya'yı büyük bir hayal kırıklığına uğratmış; Musul'daki petrol sahasından imtiyaz koparabilmek için yaptıkları yatırımların en azından bir süreliğine boşa gitmesine sebep olmuştur. Çünkü işletme hakkı tamamen Osmanlı Devleti'nin hukukî ipoteği altına alınmıştır. Daha sonraları, anlaşmadaki şartlara uyulmadığı gerekçeyle yeri geldiğinde ayrıcalıkları feshetmesini de bilmiştir.

Bugünkü Değeri ve Güncelliği

Bugün TPAO'nun (Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı) yaptığı araştırmalara ve bunlar ışığında hazırladığı verilere göre Abdülhamid'in

petrol haritası gerçekliğini ve güncelliğini korumaktadır ve bölgede petrolün varlığı gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Petrol haritasında gösterilen yerlerde, mesela Batman'ın Kozluk ilçesinde sondaj yapan TPAO Nisan 2013'de Türkiye'nin en verimli ve kaliteli petrolüne ulaşmıştır. Bunun üzerine bütün gözler ve dikkatler Abdülhamid'in bir asır önce hazırladığı petrol haritasına çevirmiştir. Gerek TPAO'nun gerekse Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın haritada yaptığı incelemeler sonucunda bugün bilinen veya üzerinde araştırma yapılan birçok petrol sahasının bir asır öncesinden tespit edildiği anlaşılmıştır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız 10 Eylül 2012 tarihli bazı gazetelerde çıkan demecinde Abdülhamid'in petrol haritasının gerçek olduğunu; bakanlık olarak bu haritaya bakarak sondaj çalışmalarını yürütmediklerini ama bu haritanın, kendilerinin oluşturdukları haritalarla örtüştüğünü ve geçerliliğini koruduğunu belirtmiştir.

Dipnot

1. Şükrü S.Gürel, Orta-Doğu Petrolünün Uluslararası Politikadaki Yeri, Ankara, 1979.
2. Daniel Durand, Uluslararası Petrol Sorunları, İstanbul, 1974.
3. Ekrem Göksu, Türkiye'de Petrol, İstanbul, 1967.
4. Mim Kemal Öke, Musul Meselesi Kronolojisi, İstanbul, 1987.
5. Kadir Mısıroğlu, Musul Meselesi ve Irak Türkmenleri, İstanbul, 1985.
6. Raif Karadağ, Petrol Fırtınası, İstanbul, 1988.
7. Lothar Rathmann, Alman Emperyalizminin Türkiye'ye Girişi, İstanbul, 1976.
8. Arzu Terzi, Abdülhamid'in Mirası: Petrol ve Arazi, İstanbul, 2009.
9. Arzu Terzi, "Osmanlı Her Şeyin Farkındaydı, Amma...", Tarih ve Düşünce Dergisi, Nisan 2003, Sayı:38.
10. İsmail Çolak, Son İmparator: Abdülhamid Han'ın Gizemli Dünyası, 8. Baskı, İstanbul, 2014, Nesil Yayınları.
11. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/775147-bakan-yildiz-o-harita-dogru-dedi>
12. <http://www.enerjiport.com/2012/11/12/iste-abdulhamitin-petrol-haritasi-2>
13. <http://www.iha.com.tr/tpao-tarihinin-en-verimli-petrolunu-buldu-20130413AW000396-batman-haberi>